verzilverde in 1942 een schatkistcertifikaat ter waarde van 4.000.000 BF, dat vanuit Londen naar het bezette gebied was gesmokkeld als financiële steun voor de inlichtingendiensten. (Deze som werd de Launoit na de oorlog weliswaar integraal terugbetaald.) Hij onderhield ook kontakten met Achille Van Acker, één van de leiders van de socialistische klandestiene partij, en behoedde hem begin augustus 1944 zelfs voor arrestatie, toen de Duitsers in de Launoits woning binnenvielen tijdens een gesprek tussen beide mannen. Paul de Launoit liet zich toen arresteren, terwijl van Acker aldus de gelegenheid kreeg zich te verbergen. Bij gebrek aan bewijzen werd de Launoit kort nadien terug vrijgelaten. Tegelijkertijd was de Launoit op de hoogte van en stemde hij stilzwijgend in met de sabotage van installaties uit ondernemingen van de groep die van vitaal belang waren voor de produktie. Andere vormen van «technisch verzet» binnen de groep droegen eveneens zijn onuitgesproken goedkeuring weg [30].

Verder kwam Paul de Launoit tussen bij de Duitse overheden voor de vrijlating van politieke gevangenen, om deportaties te verhinderen of om ze ongedaan te maken. Door zijn persoonlijke tussenkomst bij de verantwoordelijke instanties bekwam hij in 1943 de repatriëring van 65 werknemers van Ougrée, die begin van dat jaar naar Duitsland gedeporteerd waren. Hij schakelde ook enkelen van zijn medewerkers in bij soortgelijke pogingen. Zo begaf de reeds eerder vermelde Freddy Lang zich twee maal met zulke opdracht naar Duitsland voor rekening van Ougrée-Marihaye. Een eerste keer begin 1941 voor de repatriëring van leden van de Belgische industrie, en een tweede keer in de loop van 1942 voor de repatriëring van graaf d'Ansembourg, beheerder van de fabrieken van Rodange uit de groep de Launoit. Bij problemen met de Gestapo riep de Launoit de hulp in van een zekere Hiroux, vertrouwensman van de Launoit tot het in 1943 «omwille van persoonlijke redenen» tot een breuk kwam tussen deze twee. Niettemin zorgde Hiroux in 1944 mee voor de vrijlating van de Launoit.

Tenslotte organizeerde en financierde de Launoit de vlucht van een aantal ingenieurs uit de groep, verborg werknemers die aan de verplichte tewerkstelling wilden ontkomen en bood financiële hulp aan slachtoffers van de bezetting: noodlijdende gezinnen van gedeporteerde politici of werknemers, Joden en hun familie, rebellerende jonge universitairen en advokaten, journalisten zonder werk, syndikalisten... [31].

Paul de Launoit zou in totaal voor méér dan 40.000.000 BF financiële steun verleend hebben aan diverse verzetsorganizaties en aan slachtoffers van de Duitse bezetting. Of het totale bedrag werkelijk zo groot was kunnen we niet bevestigen. Waar dit geld vandaan kwam blijft ook een

---

30 Aldus bleek de Launoit o.a. op de hoogte van de aktiviteiten van Dhr. Maclot, hoofd van de Elektrische Dienst van de Afdeling Hoogovens, die sinds 1942 verantwoordelijk was voor de sabotage en voor het slecht funktioneren van installaties, waarvan Maclot zeer goed het belang kende. Zie *Note sur la résistance technique de la Société d'Ougrée-Marihaye*, (NCWO II, *Papieren de Launoit*, PD 10, nr. 000016).

31 (NCWO II, *Papieren de Launoit*, PD 10, nrs. 000020-000024).

raadsel [32]. Vast staat dat de Launoit vooral financiële banden had met het verzet en de zaak van meerdere personen bij de bezetter bepleitte. Tegen de achtergrond van de Launoits berekende karakter, lijkt het ons nochtans overdreven te stellen dat de *deutschfreundliche* aspekten van de Launoits houding tijdens de bezetting louter een dekmantel waren voor zijn klandestiene aktiviteiten of om bij de Duitse overheid te kunnen tussenkomen voor mensen die op hem een beroep deden. Paul de Launoits kontakten met het verzet stonden bovendien duidelijk los van de produktiepolitiek die hij voerde. Het wantrouwen omtrent het optreden van de Launoit zowel in Duitse als in Belgische kringen was dus terecht. Wij hebben de indruk dat de Launoit door zowel een *deutschfreundlich* als een *deutschfeindlich* gelaat te tonen, zich voor beide mogelijke aflopen van de oorlog wilde indekken.

IV. DE AKTIVITEITEN VAN DE GROEP DE LAUNOIT TIJDENS DE TWEEDE WERELDOORLOG

Tijdens het gerechtelijk onderzoek werden samen met Paul de Launoit ook de gelijknamige groep uiteenlopende beschuldigingen ten laste gelegd. Naast de Launoits hierboven besproken kontakten met de Duitse overheid, vormden handelskontakten en -overeenkomsten andere redenen tot verdachtmaking. Vooreerst deed het kontrakt uit 1940 dat Ougrée-Marihaye met de Duitse staalverhandelende firma van Otto Wolff sloot voor de oprichting van een gezamenlijke uitvoermaatschappij heel wat stof opwaaien. De groep de Launoit werd tevens ter verantwoording geroepen in verband met het zogenaamde *Griechengeschäft*, de rekuperatie van door de Griekse staat aan Ougrée verschuldigde sommen via Duitse tussenkomst. Andere aantijgingen hadden betrekking op de verkoop van aandelen van de bedrijven Arbed en Rodange uit de groep aan Duitse gegadigden en op de na-oorlogse financiering van een Rijn-Schelde kanaal. Daarnaast werd de groep de Launoit doorgelicht inzake het leveren van oorlogsgoederen aan de vijand. Hiervan trekken wij enkel de zogenaamde *affaire des billettes* na, de verkoop van gewalst staal bestemd voor het aanmaken van obussen.

a) Het omstreden kontrakt tussen Ougrée-Marihaye en de Duitse groep Otto Wolff

Op 9 september 1940 ondertekenden de *Société Commerciale d'Ougrée* (Marigrée) en de grote Duitse staalverhandelende firma Otto Wolff een

32 Naar analogie met de Generale Maatschappij was volgens Van den Wijngaert dit geld bij de groep de Launoit ook afkomstig van transakties op de zwarte markt (M. VAN DEN WIJNGAERT, *Nood breekt wet* ..., p. 113).

handelsovereenkomst voor de oprichting van een gezamenlijke uitvoermaatschappij met de naam *Eisenausfuhr Otto Wolff-Ougrée*[33]. Deze maatschappij zou instaan voor de uitvoer van de goederen van beide groepen buiten de eigen landsgrenzen. In afwachting van het ogenblik dat de uitvoermaatschappij zelf haar funktie kon opnemen, voorzag het kontrakt een vorm van onmiddellijke samenwerking, waarbij Otto Wolff niet alleen het verkoopsmonopolie in Duitsland van alle produkten van de Ougrée-groep kreeg toevertrouwd, maar ook de alleenvertegenwoordiging van deze groep in Oost- en Zuid-Oost- Europa. In ruil zou Marigrée de verkoop van Otto Wolffs goederen in België verzekeren.

Deze handelsovereenkomst was één van de meest ophefmakende zaken uit de bezettingsaktiviteit van Ougrée-Marihaye. Daarom vraagt deze zaak om een grondige doorlichting.

In een eerste punt plaatsen we het kontrakt tegen zijn vooroorlogse ekonomische achtergrond en schetsen we het verhaal van het Keulse handelskantoor, *Ferrum Eisenhandel G.m.b.H.*, de vooroorlogse vertegenwoordiger van Ougrée in Duitsland. In een tweede punt bespreken we het kontrakt zelf. We lichten de totstandkoming van de overeenkomst toe, gaan dieper in op de ware toedracht van een aantal bepalingen daaruit en besluiten met een poging te achterhalen wat beide partijen met de overeenkomst hoopten te bereiken. Hierbij stellen we voor de eerste keer de vraag naar de Launoits mogelijke ambities om door samenwerking met de bezettter Galopin en de Generale Maatschappij boven het hoofd te groeien en aldus «de eerste» te worden in de Belgische ekonomie.

1. DE VOOROORLOGSE SITUATIE VAN DE BELGISCHE METAALINDUSTRIE EN DE ROL VAN *FERRUM EISENHANDEL* VOOR OUGRÉE

Op 30 september 1926 was als resultaat van de zogenaamde «Lingots-overeenkomst» een Internationaal Staalkartel opgericht, waarbij de grootste Duitse, Belgische, Franse en Luxemburgse staalproducenten aangesloten waren[34]. Dit kartel moest de produktie en de prijzen van zijn leden reglementeren om de ontspoorde konkurrentie onder de grootste Europese bedrijven in te tomen. Duitse leden van het kartel en vooral Duitse niet-leden bleven echter hun produkten tegen veel lagere prijzen aanbieden, waardoor Belgische producenten hun positie op de markten van Zuid-Amerika, de Baltische Staten, de Balkanlanden en Denemarken

33 In de verdere bespreking gebruiken we de termen Marigrée en Ougrée (Marihaye) door elkaar, omdat de Launoit tegelijkertijd voor beide ondernemingen optrad. Analoog maken we geen onderscheid tussen de groep en de persoon Otto Wolff, aangezien het zeldzame persoonlijk optreden van Otto Wolff niet relevant is voor de gevoerde politiek van de Duitse groep.

34 Ougrée stond in voor 15,58 procent van de totale produktie van Belgische bedrijven die zich bij het kartel hadden aangesloten (E. BUSSIERE, *op.cit.*, p. 329).

verloren [35]. De voorkeurtarieven, opgelegd door de akkoorden van Ottawa, maakten bovendien het afzetgebied van de Commonwealthlanden (Indië, Australië, Nieuw-Zeeland, Canada) voor België ontoegankelijk. De vooroorlogse exportsituatie van de Belgische metaalindustrie zag er in de jaren dertig, in hoofdzaak ten gevolge van de oneerlijke Duitse konkurrentie, dus alles behalve rooskleurig uit. Deze toestand beloofde nog te verergeren met het aflopen van de internationale kartelovereenkomst per 31 december 1940, wanneer elk regulerend mekanisme zou verdwijnen.

De Duitse metaalverhandelende groep Otto Wolff was als niet-producent zelf geen lid van het kartel, maar bezat als groep wel aanzienlijke belangen in grote Duitse staalbedrijven, zoals onder meer de *Vereinigte Stahlwerke*. De onafhankelijke organizatie van Otto Wolff beschikte over een wereldwijd kommercieel net dat o.a. aktief was op de markten waar Ougrée geen toegang (meer) toe had, zoals de Balkanlanden, Zuid-Amerika, China en Rusland. Otto Wolff was er op uit om zich, vóór de beëindiging van de kartelovereenkomst, van een nog sterkere positie te verzekeren. Met het oog daarop en ter anticipatie op de verscherpte konkurrentie die na 31 december 1940 terug zou oplaaien, werd sinds 1936 een samenwerking overwogen tussen Ougrée en Otto Wolff. Deze samenwerking zou erin bestaan de handelsfilialen van de twee groepen te kombineren. De produktengamma's van de twee handelsorganizaties vulden elkaar uitstekend aan, zodat de koncentratie hiervan binnen één gezamenlijke exportmaatschappij zowel voor Ougrée als voor Otto Wolff voordeel kon opleveren. De groep Otto Wolff hoopte zo opnieuw de positie te veroveren die hij door de oprichting van het Internationale Staalkartel gedeeltlijk verloren had. Het Ougrée-complex van zijn kant, kreeg de gelegenheid om via het kommercieel netwerk van Otto Wolff op de wereldmarkt de plaats in te nemen, waarop het meende recht te hebben [36].

Ougrée had reeds een handelsfiliaal op Duitse bodem, met name de Keulse *Ferrum Eisenhandel G.m.b.H.*, maar het werkterrein van deze laatste was statutair beperkt tot het Duitse grondgebied [37]. Okkasioneel waagde *Ferrum* zich sinds 1933-1934 ook op de Russische en Baltische markten, maar deze handelstransakties vormden een uitzondering op haar gewone aktiviteiten en nooit ging het om echt belangrijke zaken. Volgens Duitse bron trad *Ferrum* bij die zeldzame gelegenheden bovendien niet op voor eigen rekening, maar fungeerde als tussenpersoon voor transakties van

35 Mede door de creatie door de Duitse overheid van de «aski-Mark», een gedeprecieerde munt, waren Duitse produkten op de internationale markt soms 20 tot 30 procent goedkoper.

36 *Expertiseverslag van 28 februari 1945* (NCWO II, *Papieren de Launoit*, PD 10, nr. 000018, p. 61-64).

37 Dit handelskantoor van Ougrée was in 1923 te Keulen opgericht door Karl Warns, door van Hoegaerden na de Eerste Wereldoorlog aangesproken om de vertegenwoordiger te worden van de Ougrée-produkten in Duitsland. Ougrée financierde onrechtstreeks de opstarting van het nieuwe Duitse filiaal, en bezat aldus de volle 100 procent van het kapitaal.

Otto Wolff met het buitenland[38]. Het vooruitzicht van een nieuwe uitvoermaatschappij in samenwerking met Otto Wolff opende dus ongetwijfeld nieuwe perspektieven voor Ougrée. Na de kontakten van 1936-1937 lagen de onderhandelingen evenwel stil tot 1940.

2. KRONOLOGISCH OVERZICHT VAN DE TOTSTANDKOMING VAN DE *EISENAUSFUHR OTTO WOLFF-OUGRÉE* EN DE INHOUDELIJK VERDACHTE BEPALINGEN VAN HET KONTRAKT.

Op 9 september 1940 zag de verwachte gezamenlijke exportmaatschappij dan eindelijk het licht onder de naam *Eisenausfuhr Otto Wolff-Ougrée*. De nieuwe maatschappij zou haar sociale zetel in Keulen hebben en geleid worden door tien beheerders (vijf uit elke groep). Van bij het begin rees er echter betwisting tussen beide kontrakterende partijen. Het kontrakt van 9 september 1940 stemde immers niet helemaal overeen met de brief van 8 augustus 1940 van de Launoit, waarin deze aan Otto Wolff had laten weten tot welke vorm van samenwerking hij onder de gegeven omstandigheden bereid was. Volgens de statuten van het kontrakt van 9 september moest de *Eisenausfuhr* ten laatste met de ondertekening van de vrede in werking treden, terwijl de Launoit op 8 augustus nochtans duidelijk had gesteld dat de uitvoermaatschappij ten vroegste na de ondertekening van de vrede operationeel kon worden. In afwachting van dit vredesverdrag was de Launoit wel bereid bij wijze van «overgangsregime» een vorm van onmiddellijke samenwerking in het vooruitzicht te stellen, en het was deze die in het kontrakt van 9 september moest opgenomen worden. In het kader van dit overgangsregime werd aan Otto Wolff de werking van het door de nieuwe maatschappij opgeslorpte *Ferrum* toevertrouwd. Terwijl *Ferrum* echter bijna uitsluitend op de Duitse markt aktief was, werd Otto Wolffs werkterrein uitgebreid met de export naar de nog toegankelijke gebieden in Oost- en Zuid-Oost-Europa (Finland, Rusland, Estland, Letland, Litouwen, Tschechoslovakije, Hongarije, Joegoslavië, Roemenië, Bulgarije, Turkije en Griekenland). De konventie voorzag ook in een toen gebruikelijk kommissieloon van 4 procent aan Otto Wolff voor de verkoop van Ougrée-produkten en vice versa.

De overeenkomst van 9 september 1940 tussen Otto Wolff en Ougrée werd zowel tijdens als na de oorlog op veel kritiek onthaald. Een eerste steen des aanstoots was de «misplaatste timing»; de oorlog was nog maar net begonnen en Ougrée zat al met de vijand rond de onderhandelingstafel. Daarnaast vormden een aantal bepalingen uit het kontrakt een rechtstreekse aanleiding tot de verdenking, dat het ging om een zuiver uit winstbejag met de vijand gesloten zakenovereenkomst. Zo was er vooreerst

38 Tot 1933-1934 was de export van Ougrée ten Oosten en Zuid-Oosten van Duitsland toevertrouwd aan een zekere Troester, een Russische agent te Hamburg. Hij was er echter als zelfstandige agent niet in geslaagd belangrijke transakties te realizeren. Volgens Arthur Fette, verantwoordelijke voor de export van Otto Wolff, werd nadien Karl Warns (die elke woensdag naar de Beurs van Brussel ging) louter als «facteur» ingeschakeld om de voorstellen van Wolff voor buitenlandse opdrachten over te maken.

het ogenblik waarop de gezamenlijke uitvoermaatschappij operationeel zou worden. Als het de bedoeling geweest was dat de *Eisenausfuhr* nog tijdens oorlogstijd in werking trad zoals bleek uit de tekst van 9 september, dan was de verdenking ten aanzien van Ougrée immers terecht. Ten tweede bestond achterdocht over het zogenaamde overgangsregime en de draagwijdte van deze vorm van onmiddellijke samenwerking tussen Otto Wolff en Ougrée. Ook het feit dat overwogen was kommissielonen uit te betalen kon wijzen in de richting van een zuiver kommerciële overeenkomst die uit de omstandigheden munt hoopte te slaan. Tenslotte was het niet uitgesloten dat het sluiten van dit kontrakt bepaalde pro-Duitse propagandistische oogmerken had gediend.

De hamvraag is dan ook wat beide partijen met de overeenkomst hoopten te bereiken en wat daarvan gerealizeerd werd. Vooraleer het kontrakt in detail te bekijken, bieden we een overzicht van de voornaamste betrokkenen:

Voor Ougrée was Léon Brichant, afgevaardigd beheerder van Marigrée, de grote protagonist. Hij had van de Launoit carte blanche gekregen om de zaak tot een goed einde te brengen en voerde bij de besprekingen het hoogste woord. Paul de Launoit zelf werd pas na zijn terugkeer uit Frankrijk op 25 juni 1940 in de zaak Otto Wolff betrokken. Van dan af nam hij de algemene leiding van de onderhandelingen over en woonde de meeste besprekingen bij. Hij hield zich hoofdzakelijk met de principepskwesties bezig en liet de details aan anderen over [39]. Een derde belangrijk persoon in deze zaak was Paul Palgen, een Luxemburger die van 1925 tot 1935 en opnieuw vanaf 1939 bij Ougrée als gevolmachtigde werkzaam was. Hij vertaalde voor Ougrée de opeenvolgende Duitse (voor)ontwerpen van de konventie met Otto Wolff en bracht ook de bemerkingen van Ougrée ter korrektie aan in de Duitse tekst.

De voornaamste woordvoerders voor Otto Wolff waren een zekere Planck, Georges Gasper en Rudolf Siedersleben, respektievelijk sekretaris-generaal, zaakvoerder en mede-zaakvoerder van Otto Wolff. Siedersleben was tevens sekretaris van Gasper [40]. Vooral de twee laatsten waren erg aktief bezig met de opstelling van het kontrakt. Op te merken valt dat Karl Warns, direkteur van *Ferrum*, nooit aan de onderhandelingen deelnam. Hij werd enkel van de bereikte resultaten op de hoogte gehouden, terwijl het kontrakt tussen Otto Wolff en Ougrée toch ook het lot van *Ferrum* beslechtte.

---

39 Dat de Launoit de onderhandelingen voerde en niet François Pérot, algemeen direkteur van Ougrée, was hoofdzakelijk een gevolg van Pérots afwezigheid tot begin augustus 1940. Opvallend is wel dat Pérot ook na zijn terugkeer uit Zwitserland en nadat de Launoit hem op de hoogte had gebracht, niet mee aan de gesprekstafel zat. Slechts toevallig woonde hij een enkele keer een gesprek bij tussen Brichant en Siedersleben, vertegenwoordiger van Otto Wolff, en dit terwijl Pérot Siedersleben al sinds 1936 kende.

40 Planck, zoon van de beroemde fysicus, was volgens de Launoit een anti-nazi, een intelligent, serieus, extreem oprecht, en boven alles een onbaatzuchtig iemand. Gasper was eerder het type van de zakenman, de technicus.

Zoals hoger vermeld waren de onderhandelingen van de zomer van 1940 tussen Otto Wolff en Marigrée niet zonder voorgeschiedenis. We wezen er op dat reeds in 1936 door Marigrée, en vooral door Brichant, onderhandeld werd over de samenwerking tussen Ougrée en Otto Wolff [41]. Deze onderhandelingen uit de periode 1936-1937 hadden geen resultaat opgeleverd, zodat het overdreven lijkt het kontrakt voor te stellen als het rechtstreekse gevolg ervan. Immers, pas na 10 mei 1940 werden op Duits initiatief konkrete stappen gezet naar een werkelijke realizatie van deze samenwerking [42].

Een eerste kontakt tussen Ougrée en Otto Wolff vond plaats tijdens de Launoits verblijf in Frankrijk. Vertegenwoordigers van Otto Wolff — waarschijnlijk Gasper en Planck — boden zich aan bij de in België gebleven Léon Brichant, die de Launoit bij diens terugkeer hiervan op de hoogte bracht. Vermoedelijk begin juli kreeg de Launoit op zijn beurt het bezoek van achtereenvolgens Planck en Gasper. Tegen die tijd had Gasper reeds samen met Brichant een eerste ruwe versie geschetst van de modaliteiten voor de oprichting van de voorgestelde gemeenschappelijke uitvoermaatschappij. Op 23 juli bereikten beide partijen een eerste akkoord over een mogelijke praktische uitwerking van de samenwerking. Nadat Otto Wolff op 27 juli het fiat had gekregen van de bevoegde Duitse instanties, stelde Siedersleben op 7 augustus een eerste versie van het kontrakt op [43]. Deze werd op 8 augustus in Brussel ter bespreking voorgelegd. Genoemde Palgen bracht de korrekties aan in de Duitse tekst. Brichant stelde daarop de basistekst op van Ougrée's voorstel. Deze tekst was het uitgangspunt voor de reeds genoemde brief van 8 augustus die de Launoit, op verzoek van de Duitse vertegenwoordigers, nog diezelfde avond aan Otto Wolff schreef.

Met deze brief was nog geen kontrakt getekend, maar werd wel een principepsakkoord bereikt. *Ferrum* werd door dit akkoord volledig op non-aktief geplaatst, maar werd vermoedelijk om fiskale redenen niet gelikwideerd. Karl Warns en Horstmann, direkteur en mede-direkteur van *Ferrum*,

---

41 Dit onderwerp werd voor de eerste keer aangeraakt tijdens een onderhoud te Brussel in 1936 naar aanleiding van de mogelijke verkoop aan Otto Wolff van aandelen van de toen weinig bloeiende dochteronderneming van Ougrée, de *Laminoirs d'Anvers* (een transaktie die niet doorging).

42 Op 29 mei 1940 schreef Otto Wolff aan *Ferrum* dat het moment gekomen was om de sinds 1936 uitgewerkte plannen voor de samenwerking tussen Ougrée, *Ferrum* en Otto Wolff in daden om te zetten.

43 Ougrée had de voorafgaandelijke goedkeuring geëist van een dergelijke akte door Steinbrinck en Schwede, de afgevaardigden van de Duitse ekonomie in België en belast met de administratie van de Belgische ekonomie. Schwede was aanvankelijk de mening toegedaan dat tijdelijk geen verdere besprekingen met Belgische ondernemingen konden plaatsvinden. Zijn afwijzende houding wordt begrijpelijker als men weet dat hij zelf industrieel was en waarschijnlijk liever had gezien dat een dergelijke overeenkomst met zijn eigen groep, de *Vereinigte Stahlwerke*, werd gesloten. Steinbrinck opperde enkel de bedenking dat onderhandelingen met Belgische partners op dat moment nog als een Duitse verplichting konden beschouwd worden, terwijl de bezetter er juist op uit was in de bezette gebieden een vrijwillige medewerking te mobilizeren.

verlieten *Ferrum* om in dienst te treden bij Otto Wolff [44]. Otto Wolff werd te Brussel gehuisvest in het kantoor van Ferrum dat sinds 15 juli 1940 was ondergebracht in de gebouwen van de *Mutuelle Immobilière*, die de Launoit tegen een hoge prijs ter beschikking had gesteld [45].

Het Duitse *Stahlwerks-Verband* dat door Otto Wolff op de hoogte was gebracht van de onderhandelingen en van het akkoord met Ougrée, verzette zich echter resoluut tegen eventuele rechtstreekse transakties van Otto Wolff met Ougrée. Als argument haalde het aan dat het *Syndicat Belge de l'Acier* (Sybelac) sinds 28 juni over het monopolie beschikte om de metaalhandel in België en de metaalexport naar Duitsland en naar de nog toegankelijke landen te organizeren [46]. Indien het *Stahlwerks-Verband* voet bij stuk hield, was het kontrakt tussen Ougrée en Otto Wolff een doodgeboren kind. Ougrée vertrouwde er nochtans op dat de aktiviteit van het *Stahlwerks-Verband* zich net als vóór de oorlog zou beperken tot de verdeling van Duitse opdrachten over de Belgische bedrijven overeenkomstig de wensen van de opdrachtgevers [47].

De onderhandelingen liepen bijgevolg door. Otto Wolff had zich vergewist van de goedkeuring van Berlijn en nieuwe Duitse voorontwerpen van het kontrakt, opnieuw gekorrigeerd door Palgen, leidden op 2 september tot een eerste ontwerp van konventie [48]. Deze versie was de direkte voorloper van de definitieve tekst van 9 september, waaronder beide partijen te Keulen hun handtekening zetten.

Voor Ougrée tekenden Brichant, daartoe door de Raad van Beheer van Marigrée gevolmachtigd en de Launoit. Dat niet Pérot, sinds september

---

44 De liquide middelen van *Ferrum* bleven dus bestaan en het beheer van de portefeuille en van de fondsen werd aan twee nieuwe direkteurs, Lauprichter en Diessmann, toevertrouwd. Zij behoorden respektievelijk tot de afdeling financiën en de afdeling fiskale zaken van Otto Wolff en kregen met deze benoeming dus een dubbele taak te vervullen.

45 Op verzoek van de Launoit en van Steinbrinck dd. 8 juli 1940 had *Ferrum* op 15 juli in Brussel een kantoor geopend om de relaties met België te vergemakkelijken en om de levering van de reeds bestelde goederen te verzekeren (meer bepaald de 1500 ton plaatijzer die de fabrieken Mauser vóór 10 mei 1940 besteld hadden). Dit kantoor was geopend onder de naam *Karl Warns Ferrum*. Toen Warns op 10 augustus onder de naam *Otto Wolff Karl Warns* wilde verderwerken, eiste de Launoit dat deze vervangen werd door *Karl Warns Bureau Otto Wolff*. Kwestie van niemand voor het hoofd te stoten. Na enkele maanden verhuisde het kantoor naar een onafhankelijk gebouw.

46 SYBELAC werd opgericht op 21 juni 1940 met als doel en resultaat de heropstarting van de Belgische metaalbedrijven. Het was een privé-maatschappij onder kontrole van de bezetter, maar toch volledig Belgisch.

47 Bij een laatste vruchteloze poging in april 1941 om van het *Stahlwerks-Verband* de vertegenwoordiging van Ougrée te mogen opnemen, deed Otto Wolff een beroep op de tussenkomst van Marigrée zelf. Ougrée duidde daarop in een brief aan het *Stahlwerks-Verband* Otto Wolff officieel als haar vertegenwoordiger aan. De brief werd verzonden op 12 april 1941. Het antwoord van 30 april 1941 was echter negatief.

48 Von Falkenhausen, *Militärbefehlshaber* voor België en Noord-Frankrijk, en von Harbou, hoofd van de *Kommandostab* te Brussel, verklaarden dat Berlijn geen enkel bezwaar had tegen het akkoord. Let wel, zij spraken niet voor het *Stahlwerks-Verband*.

de opvolger van de Launoit als voorzitter van de Raad van Beheer van Marigrée, maar de Launoit zélf mede ondertekende, had geen enkele juridische reden. Paul de Launoit zou op deze manier tevergeefs hebben willen kontroleren of met zijn eisen rekening was gehouden. Hij was zich er niet van bewust dat hij zichzelf hiermee van een Duitse «zwarte lijst» schrapte, waarin hij sinds 1939 was opgenomen [49].

Daarmee was de *Eisenausfuhr Otto Wolff-Ougrée* althans op papier een wettelijk en historisch feit, met een kalenderjaar, een financieel en een administratief kader [50]. Het eerste dienstjaar liep af per 31 december 1940. Nadien zouden om de drie jaar de twee groepen afwisselend het voorzitterschap van de maatschappij op zich nemen. De eerste direkeurs van de *Eisenausfuhr* moesten normaliter Arthur Fette, exportverantwoordelijke van Otto Wolff, en Palgen zijn. Door hun afwezigheid echter namen Brichant en Franz Isphording, sinds 1934 archivaris van Otto Wolff en verre verwant van de Belgische premier Hubert Pierlot, tijdelijk die taak waar.

Om zich te vergewissen van de legitimiteit van het kontrakt met Otto Wolff deed Ougrée herhaaldelijk een beroep op juridische adviezen. Volgens een nota van 16 augustus 1940 beschouwde juridische advizeur van Ougrée Paul Tschoffen, tevens ex-minister en lid van het Galopinkomitee, het verdrag met Otto Wolff, volgens de voorwaarden geformuleerd in de brief van 8 augustus, niet als een overtreding van artikel 115 van het Strafwetboek. Hij benadrukte integendeel de noodzaak van dergelijke kontrakten voor de Belgische ekonomie op dat moment. Tschoffen voegde er evenwel aan toe dat België nog steeds in oorlog was met Duitsland. Ougrée wist zich hiermee gesterkt in haar standpunt dat zij met Otto Wolff enkel als vijanden konden onderhandelen, iets wat deze laatste probeerde te minimalizeren.

Uit een nota van 1 september 1940 blijkt dat volgens Siedersleben de Belgische regering, in tegenstelling tot de koning, negatief op het voorstel van kontrakt tussen Ougrée en Otto Wolff reageerde. Paul de Launoit daarentegen beweerde van de regering nooit enig advies gekregen te hebben omtrent het kontrakt, wat trouwens veel aannemelijker klinkt gezien de moeilijke situatie waarin de regering zich op dat moment bevond. Hij alludeerde wel enkele keren op de goedkeuring van de koning, zonder dat hij deze laatste echter ooit bij naam noemde [51].

---

49 Volgens Warns was deze hele «zwarte lijst»-toestand echter een misvatting.

50 De *Eisenausfuhr* moest over een beginkapitaal van 1.000.000 RM kunnen beschikken, waarvan beide partijen de helft zouden betalen. Cofinindus had reeds op 5 september 1940 125.000 RM overgemaakt. Op 11 september gaf de *Oberfinanz-president* van het deviezenregime op vraag van Otto Wolff aan Marigrée de toestemming om zakentitels van de *Eisenausfuhr* ter waarde van 500.000 RM te bekomen. Deze regeling gold maar zolang alle verdere betalingen normaal verliepen.

51 Volgens de Launoit toonden «hoge Belgische autoriteiten» zich aangenaam verrast over het principepsakkoord dat Ougrée en Otto Wolff bereikt hadden. Meer bepaald waren zij verwonderd en voldaan dat Otto Wolff akkoord ging met een Duits-Belgische

In september 1940 gaven Louis Wodon, voormalig kabinetschef van Albert I en Leopold III en neef van Marcel Wodon, één van de privé-sekretarissen van de Launoit tussen 1937 en 1945, en Veldekens, advokaat bij het Hof van Cassatie te Brussel, respektievelijk mondeling en schriftelijk, juridische adviezen die in dezelfde richting gingen als deze van Tschoffen: de konventie viel niet onder artikel 115; tegen de achtergrond van een «totaaloorlog» vormde de levering van metalen produkten in het kader van het overgangsregime evenmin een aanleiding tot juridische vervolging, zolang het niet om wapens of munitie in strikte zin ging. Wodon en Veldekens vonden het kontrakt ook niet immoreel. Integendeel, volgens Wodon getuigde de overeenkomst van een patriottisme dat alle sentimentaliteit had overwonnen in het belang van de materiële welvaart van het land. Hij illustreerde hoe de balans van de relatieve voordelen bij het afsluiten van deze overeenkomst overhelde naar de Belgische kant, gezien het feit dat Ougrée van veel meer belang was voor de Belgische ekonomie dan Otto Wolff voor de Duitse. Gans België genoot dus mee van wat Ougrée te beurt viel. Veldekens weerlegde mogelijke morele bezwaren op een meer algemene basis: een industrieel die zich gedroeg naar het advies van een onafhankelijke beoordeler — zoals het Departement van Ekonomische Zaken — kon gerust zijn over de legitimiteit van zijn houding, ook al bleek nadien dat de beoordelaar zich vergist had.

Tenslotte zou ook het Ministerie van Justitie — meer bepaald in de persoon van de sekretaris-generaal — de legitimiteit van de overeenkomst bevestigd hebben. Het enige negatieve advies kwam van Paul Phillipart, advokaat bij het Hof van Beroep te Luik.

Dr. Cornelius Trimborin van de juridische dienst van Otto Wolff verzekerde Siedersleben er op grond van andere argumenten van dat het artikel 115 uit het Strafwetboek hier niet van toepassing was. Hij weerlegde de stelling dat Otto Wolff ten persoonlijke titel of als Duitse maatschappij de vijand was van de Belgische Staat. Het mogelijke verwijt dat Ougrée met het kontrakt aan de vijand de toegang tot het Belgisch territorium zou vergemakkelijkt hebben, hield a priori geen stand aangezien de zetel van de nieuwe maatschappij in Keulen gevestigd was.

Hoe dan ook, Ougrée was naar onze mening terecht overtuigd van de legitimiteit van de principes van de konventie, zoals geformuleerd op 8 augustus. De verschillen tussen deze principes en de tekst van 9 september vragen evenwel om een verdere verklaring.

Een eerste kontradiktie had betrekking op de datum die als startsein voor het operationeel worden van de *Eisenausfuhr* moest gelden. Paragraaf 3 van de brief van de Launoit van 8 augustus en artikel 12 van de konventie van 9 september koppelden beide deze datum aan de ondertekening van de vrede tussen Duitsland en België. Zoals gezegd gold voor

---

overeenkomst die de onafhankelijkheid van België impliceerde, door te stellen dat de nieuwe gezamenlijke uitvoermaatschappij pas na de ondertekening van een vredesverdrag tussen Duitsland en België, twee verschillende naties, van start kon gaan.

Otto Wolff het vredesverdrag als het uiterste tijdstip voor het in werking treden van de gemeenschappelijke uitvoermaatschappij. Dat voor de Launoit daarentegen het vredesverdrag het vroegst mogelijke startsein was, staat zonder enige twijfel vast. Van bij zijn eerste kontakten met Otto Wolff begin juli 1940, hield de Launoit vast aan het vredesverdrag als essentiële voorwaarde om aan het kontrakt enige praktische betekenis te geven. Dit verwoordde hij klaar en duidelijk in zijn brief van 8 augustus 1940 aan Otto Wolff: *Cette société ... n'entrera en activité qu'après la signature de la paix entre l'Allemagne et la Belgique*. Ook de mensen van Ougrée drukte hij op het hart dat een vredesverdrag tussen België en Duitsland een conditio sine qua non was. Hierover kon aan Belgische zijde dan ook geen misverstand bestaan.

Hoe valt de tegenstelling met de tekst van september dan te verklaren? En waarom zetten Brichant en de Launoit in september 1940 te Keulen hun handtekening onder een kontrakt dat Ougrée's meest essentiële voorwaarde niet respekteerde?

Eén van de redenen waarom bij de korrekie van de verschillende Duitse voorontwerpen het artikel dat de betrokken datum «zo spoedig mogelijk» in het vooruitzicht stelde, niet fundamenteel werd aangepast, was juist de genoemde evidentie. Waar zowel het eerste als het tweede Duitse voorontwerp van 7 en van 17 augustus van «zo snel mogelijk» spraken, nuanceerden het derde voorontwerp van 24 augustus en het eerste ontwerp voor konventie van 2 september deze stelling door eraan toe te voegen dat de ondertekening van een vredesverdrag als uiterste startdatum voor de nieuwe maatschappij gold. Tenslotte werd in extremis op 9 september op verzoek van Ougrée nog geprecizeerd dat het om een vredesverdrag tussen België en Duitsland ging. Paul de Launoit beoogde daarmee duidelijk te maken dat de nieuwe maatschappij niet in werking mocht treden vóór de ondertekening van een vredesverdrag waarvan hij de voorwaarden omschreef.

Het was evenwel duidelijk dat Otto Wolff ernaar streefde de samenwerking nog vóór de ondertekening van de vrede te laten beginnen. Dat werd ook door de Duitse partij toegegeven. Het kontrakt was maar interessant voor zover de werking ervan niet door een langdurige oorlog werd uitgesteld. Bovendien was de Duitse partij er van overtuigd dat ook Ougrée geloofde in een nabije Duitse overwinning, omdat het anders niet akkoord zou zijn gegaan. Twee verklaringen zijn echter mogelijk: ofwel wilde Ougrée inderdaad dat de *Eisenausfuhr* zo snel mogelijk van start zou gaan en dan waren hun zogenoemde bezwaren louter schijn [52]; ofwel waren de Duitse formuleringen van de tekst van 9 september al dan niet met opzet

52 Het overbrengen van de zetel van Marigrée naar Brussel wordt dikwijls als een eerste aanwijzing hiervan aangehaald. Volgens de Launoit hadden deze beide zaken niets met elkaar te maken, daar Marigrée «veel méér was» dan de konventie met Otto Wolff. De Duitse partners daarentegen beschouwden dit initiatief als een eerste stap in de richting van een konkrete samenwerking.

onduidelijk. Hoe onwaarschijnlijk het ook moge klinken, wij zijn geneigd deze laatste verklaring bij te treden.

Vooreerst werd in Keulen de tekst niet «in corpore» voorgelegd, maar gewoon voorgelezen. Bovendien kende Paul de Launoit zélf weinig of geen Duits, zodat Brichant — voor zover die Duits kende — moest proberen uit te maken of alles in orde was. Logischerwijze kon verondersteld worden dat dat inderdaad zo was, want hoewel Ougrée met de vijand handelde leek het niet onredelijk te vertrouwen op gerespekteerde regels van eerlijkheid inzake handelsovereenkomsten. De kontakten met Otto Wolff dateerden immers van vóór de oorlog en eventuele gebreken in het kontrakt zouden bij de vertaling ervan onvermijdelijk aan het licht komen. Brichant moet er daarom van overtuigd geweest zijn dat alles in orde was, aangezien zonder enig bezwaar voor akkoord ondertekend werd. Die bezwaren kwamen een paar weken later, toen uit de vertaling van de ondertekende Duitse tekst bleek dat die niet overeenkwam met de Launoits brief van 8 augustus, die nochtans geen ruimte liet voor enig misverstand. Paul de Launoit protesteerde bij Otto Wolff, tot hij op 13 november 1940 zich tevreden stelde met Otto Wolffs verklaring dat zij zélf (tot nog toe) slechts het akkoord van de Duitse overheid hadden gekregen voor zover de *Eisenausfuhr* geen transakties deed vóór de ondertekening van een vredesverdrag. Er was bijgevolg geen enkele reden nog langer over «principepskwesties» te debatteren of de ratifikatie van het verdrag uit te stellen [53]. Dit essentiële punt werd op 19 november nog eens expliciet bevestigd.

Naast deze «datum-kwestie» kunnen vragen gesteld worden bij het zogenaamde «overgangsregime». Op 9 september 1940 werd aan Otto Wolff met onmiddellijke in werking treding de taak van het verdwenen *Ferrum* toegekend, met dit verschil dat het werkterrein van Otto Wolff in vergelijking met dat van *Ferrum* uitgebreid werd met de markten van de eerder genoemde nog toegankelijke landen in Oost- en Zuid-Oost-Europa [54]. Genoemde Arthur Fette uit de groep Otto Wolff, was trouwens maar geïnteresseerd in dit overgangsregime, als het de representatie in deze laatste gebieden impliceerde.

Men kan zich bijgevolg afvragen of Ougrée niet gewoon op zoek was naar een middel om aan het kontrakt van 9 september alsnog het maximale gevolg te geven, dat er onder de gegeven omstandigheden aan kon gegeven worden. Een terechte bedenking, ware het niet dat door de blokkering van Sybelac en van het *Stahlwerks-Verband* de zogenaamde

---

53 Otto Wolffs verwijt dat Ougrée geen bezwaren had geformuleerd tijdens de onderhandelingen over het kontrakt, was trouwens onterecht: Naar aanleiding van een opmerking van Ougrée's vertegenwoordigers omtrent artikel 12 van de konventie, verwees Siedersleben hen naar paragraaf 13 van de statuten van de *Eisenausfuhr*. Die bepaalde dat de Raad van Beheer van de nieuwe maatschappij, waarin elke partij over één stem beschikte, slechts unaniem beslissingen kon treffen. Ougrée had dus een vetorecht.

54 *Expertiseverslag van 28 februari 1945* (NCWO II, *Papieren de Launoit*, PD 10, nr. 000018, p. 65).